

Sinds dien is zij blijven studeeren in de belangrijke geschiedenis der vorige eeuw, den strijd tusschen orthodoxie en modernisme die uitliep op een scherpe tegenstelling in het politieke leven en op den schoolstrijd. De namen van Groen en van der Brugghen komen zoo bekend voor aan ieder die gehoord heeft van de lijdensgeschiedenis der vrije Christelijke school. Onwillekeurig denkt men aan een vergelijking met het heden, weer staat de school in het brandpunt, weer gaan er vele stemmen op voor een volksschool met den Bijbel, doch zonder dogmatiek, zonder belijdenisschriften; de school met een godsdienst boven geloofsverdeeldheid, waar voor Jood, Vrijzinnige, Lutheraan en Calvinist plaats is, omdat niemand's overtuiging er gekwetst zal worden. Men spreekt alleen niet meer van neutraliteit, doch neemt een nieuw woord: doorbraak. Het getuigende geloof zal de nationale eenheid bevorderen op schoolgebied, die zoo heerlijk verbroken werd door het belijdende geloof, met z'n splijzucht. Wij zien weer het samenwerken van christenen met geheel ongelooften, samen fel partij kiezend tegen de geloovigen, die meenen dat alleen beginselvastheid het volk tot heil kan strekken. De dagen van Groen en v. d. Brugghen keeren terug. Ook zij beiden geloovigen christenen, oorspronkelijk één doel nastrevend: bijzonder onderwijs waar Gods zuivere Woord het richtsnoer zou zijn, tenslotte felle tegenstanders, toen van der Brugghen, gewonnen door de ethisch-irenische richting van Beets c.s. het christelijk onderwijs den doodsteek gaf met zijn school die naast maatschappelijke, ook „christelijke” deugden zou moeten aankweken.

Het is deze zeer belangrijke geschiedenis van ons onderwijs, die een groote plaats gaat innemen in het nieuwe boek van Mevr. Kraan—v. d. Burg. De hoofdpersoon is een zekere jonkheer Jan Singendonek, heer van Dieden, een plaatsje in Gelderland, door huwelijk verwant aan v. d. Brugghen, door zijn werkring in aanraking komend met Groen, de Costa, Elout en andere vooraanstaande figuren in de kerkelijke bewegingen der 19e eeuw. Het is derhalve een familieroman, met al de bezwaren daaraan verbonden: een groot aantal personen, die af en toe even optreden, zonder veel invloed uit te oefenen op den loop van het verhaal. Vooral de vele zusters van den heer Singendonek, die op het huis te Dieden leven, alsmede een aantal tantes en nichten in Den Haag maken het boek wat onrustig. Hun lange, schimmige bestaan accentueert alleen eenigszins het leed der uitstervende familie. Telkens toch vermeldt de schrijfster het sterven van jonge mensen. De hoofdpersoon zelf verliest vijf kinderen, waaronder de beide stamhouders, en zijn jonge vrouw. Zijn zwager en beste vrienden moeten al spoedig hun echtgenooten missen. Telkens waart de dood rond. De ouderwetsche spiegelklok in de hal van het huis te Dieden is het symbool van den rusteloos voortgaanden tijd. Door een eigenaardige constructie, waardoor het uurwerk slechts een halve wijzerplaat bezit die van zes uur 's morgens, tot zes uur 's avonds den tijd aangeeft, waarna de wijzer springt naar het begin, wordt de geschiedenis van het geslacht gesymboliseerd. Telkens weer een nieuw begin, dat onverwachts wordt afgebroken. Zoo tikt de klok de glorie van het geslacht weg die telkens weer schijnt op te bloeien, om even plotseling weer te vergaan. En toch schrijft de tijd voort, en alles wordt anders als het eens was. Nieuwe ideeën groeien en beloven een rijken oogst van zegeningen — doch plotseling slaat de wijzer weer terug. Teleurgestelde verwachtingen, misverstand, verwijdering blijft over bij het voortgaan van den tijd.

Een heel goed beeld van het leven der hogere standen geeft ons de eerste helft van den roman.

Na een vluchtig beschreven studententijd, waarin even slechts de figuur voorkomt van Scholte en zijn rechtzinnige medestudenten, bespot aan de Leidsche universiteit, gaat Singendonek trouwen.

Jarenlang solliciteert hij naar een baantje en reeds is hij lang getrouwd en vader, als hem eindelijk een betrekking wordt aangeboden als commies.

Hij is, evenals zijn lieve vrouw, godsdienstig, trouw lid der kerk, met een zekere afschuw vervuld voor de drijvers, de afgescheidenen en de Réveilmannen. Zijn betrekking brengt hem in contact met Elout en deze introduceert hem bij Mackay en Groen. Langzaam komt er verandering, tot eindelijk een preek van een zeer rechtzinnig predikant hem in het hart grijpt. Hij leert zich zien als zondaar, die de verlossing van Christus noodig heeft. Moelijk wordt zijn leven eerst, daar zijn vrouw bang is voor fanatisme, zooals zij de geloofstrouw der vromen ziet. De geboorte van een dood kindje brengt ook haar tot het geloof, al durft zij jarenlang dit niet openlijk belijden. Het is een moeilijke weg dien God met haar gaat, voor zij zich de schatten van het geloof durft toe te eigenen. Juist deze moeilijkheden met haar en de slagen die zij ontvingen in hun gezin, verdiepen bij Jan het geloofsleven.

In dezen tijd wordt hij een vurig vereerder van Groen, een medestrijder voor diens ideaal: hervorming in kerk en staat en vrij bijzonder onderwijs, met den Bijbel en de oude belijdenis.

Zoo komt de schrijfster tot het grootste deel van het boek, waarin eigenlijk Groen de hoofdpersoon is. Heel goed beschreven is zijn rusteloze actie, zijn onwrikbaar geloof en ook de felle tegenstand dien hij ontmoette. We zien de geboorte van het adres der zeven Haagsche mannen, waarvan Singendonek er een is en lezen met spanning de ontwikkeling er van. Even schijnt het, alsof Groen het zal winnen, als de Koning aarzelt hem minister te maken om het onderwijs te regelen naar de begeerte van het volk. We gevoelen diep zijn teleurstelling, als zijn vriend en aanvankelijke medestrijder v. d. Brugghen gekozen wordt en deze de trouw aan den Koning stelt boven de trouw aan zijn beginsel. De betekenis van de schoolwet van 1857, die de z. g. volkseenheid wilde handhaven met neutraal godsdienstonderwijs, komt duidelijk uit. Hier is de schrijfster op dreef. Zij put uit de rijke bron van gegevens die zij heeft aangeboord. Het is een documentaire geschiedenis die een zuiver beeld geeft van den schoolstrijd, maar ten koste van den roman.

Singendonek wordt een der velen die meegesleept worden door de schijnzooone eenheidsgedachte. Steeds meer komt hij in het vaarwater van den ethisch-irenischen kring, waarvan de dichter-dominee Beets het middelpunt is. De verhouding tot zijn tweede vrouw is hier grootendeels schuld aan, maar dit blijkt niet voldoende, daar de roman zich gaat verschuilen achter het document. De geschiedenis van een geslacht is ongemerkt overgelopen in de geschiedenis van een beweging. De langzame ontwikkeling van het gezin gaat schuil achter die van de kerkelijke en politieke conflicten die sprongsgewijs voortgaat. Daardoor komen er gedeelten in voor, zooals de huldiging van Willem als vrijheer van Dieden, die los komen te staan van het verhaal. De schrijfster heeft niet alles meer in de hand. Zij voert personen in, die in de kerkelijke beweging een rol spelen, als da Heldring, maar geeft hen een onbeduidende plaats in den gezinsroman. Een strakke constructie ontbreekt hier. De schrijfster heeft teveel willen geven en verzwakt daardoor haar werk.

Goed wordt het weer, als zij tegen het einde Singendonek confronteert met Groen. Dan zien we, hoe

de tijd is voortgegaan en kleine verschillen tot onoverbrugbare kloven heeft vervormd. De familieroman is doodgelopen. Vele gezinsleden zijn gestorven, andere gaan het lot deelen van de oude tantes te Dieden — zij verdwijnen in de vergetelheid. Over blijft het geestelijk conflict. Bij Singendonek is de wijzer der klok teruggesprongen, hij is geloofsgenoot gebleven, maar van medestrijder is hij tegenstander van Groen geworden. Het struikelblok was de belijdenis, die Groen gehandhaafd en Singendonek verwierd wil zien.

Deze roman doet telkens herinneren aan onzen tijd, zooals ik reeds zei. Dat maakt hem tot een belangrijk boek. Uit het verleden rijst het heden, dat zien wij hier duidelijk. Vasthouden aan de belijdenis brengt onvermijdelijk afscheiding van hen, die dezelfde geloofswaarden beleven doch daarvan niet willen getuigen in het publieke leven.

De spiegelklok, hoewel als roman minder geslaagd, is het lezen overwaard, door de levendige voorstelling van een tijd en een conflict, die hun betekenis niet hebben ingeboet, maar in andere vormen nu weer opdruken. Geslachten gaan voorbij, zij zijn slechts voor een tijd van belang, de strijd der geesten blijft, want deze is niet aan bepaalde mensen gebonden.

De stijl van het boek is niet gemakkelijk, wat weer samenhangt met zijn tweeslachtigheid: historische documentatie en historische roman. De schrijfster maakt een overmatig gebruik van vreemde woorden, ook buiten den dialoog, waar zij dus niet dienen om den stijl van den tijd te typeeren. Daarnaast bedient zij zich ook telkens nog van het stijlprocédé uit het begin dezer eeuw, met zijn korte wijze van uitdrukking bv. „Hierheen”, duwde Henri hem de Heerensteeg in”. De vermenging van den statig ouderwetschen gesprekstant met deze moderne wendingen, doet soms vreemd aan. Behalve in dit opzicht, gebruikt de schrijfster een voornamen, zorgvuldigen stijl, die volkomen past bij de beschreven personen en tijd. Het boek is meer betoogend, dan beschrijvend, hoewel er kleine natuurtafereltjes uitgebeeld worden, die bewijzen dat de schrijfster een open oog heeft voor het schoone en over een goed teekentalent beschikt. Veel spanning zit er niet in, maar men leest het met genoegen.

Gron. H. S.

GEREFORMEERDE KERKEN.
(Onderhoudende Art. 31 K.O.).

Beroepen te:
Berkum, G. A. Jansen, cand. te Bergentheim.
Terneuzen, J. ten Hove te Gees.
Aangenomen naar:
Hoorn-Enkhuizen, cand. G. A. Jansen.
Bedankt voor:
Berkum, Pernis, Tiel-Zaltbommel, Waardhuizen en Wetsing-Sauwerd, cand. G. A. Jansen.
Rotterdam-Zuid, H. Veltman te 's-Hertogenbosch.
— GESLAAGD voor het Propaedeutisch-examen: de heeren: G. Mulders, G. W. H. Peddemors, J. Mulder, en J. H. Alberts, allen te Kampen.
— ZWAGERVEEN, Zondag 14 Dec. zijn hier de ambten ingesteld. De leden die voorheen deels te Twijzel en Buitenpost inwoonden, vormen nu met die te Zwaagwesteinde wonen en die bij Murmerwoude inwoonden, één gemeente. Ook hadden zich weer 5 bel. leden en 8 doopleden vrijgemaakt sinds 9 November j.l.
De gemeente telt 52 leden waarvan 24 belijdende leden.
Scriba: br. K. Reinders, Voorstraat, Zwaagwesteinde.

HERMAN
De HEERE verblijdde ons zeer met de voorspoedige geboorte van een welgeschapen zoon
HERMAN HENDRIK.
H. H. v. d. LINDEN.
C. J. v. d. LINDEN—BOOT.
Goes, 23 December 1947
Wilhelminastraat 24.

Copiëerinrichting „ECCLESIA”
Kon. Emmakade 194
DEN HAAG
Telefoon 39.84.92
vervaardigt Uw
Bestencilde Kerkbladen
Vraagt proefnummers en prijs.

ANTIEKE
Klokken, Meubelen, Tegels,
Tin- en Koperwerk, enz.,
enz. koopt en verkoopt:
Kunsthandel „OUD HOLLAND”
(eig. J. van Dijk), Rotterdam,
Cl. de Vrieslaan 80, Tel. 36566.

LAAT NU UW JAARGANG „DE REFORMATIE” INBINDEN
f 3.— per jaargang.
Register wordt bijgeleverd.
BOEKBINDERIJ VAN KUIJK
Zalmstraat 1 — Scheveningen

WIJ ZIJN LEVERANCIERS van
Avondmaalserviezen
en
Doopvonten
in ZILVER en in GERO-TIN
(Gero-tin is zuiver tin en daarom duurzaam)

Vraagt vrijblijvend prijsopgaaf.
L. GEUSEBROEK & ZOON
JUWELIERS,
WEIMARSTRAAT 303—305,
Telefoon 337822, DEN HAAG.

Uit voorraad leverbaar:
Kaartsysteem voor Kerkelijk gebruik
PRIMA CARTON

Kaarten voor Mannen (groen), Vrouwen (oranje), en
Gezinskaarten (rood)
per 50 stuks f 2.50, per 100 stuks . . . f 4.50
Scheidingskaarten met tab: „belijdende leden”, „doopleden”, „vertrokken”, „ontrokken” en „overleden”, per stel . . . 0.75
Alfabetkaarten, per stel van 25 stuks . . . 1.50
Kartonnen kaartenkastjes, zeer sterk, voor ruim 800 kaarten . . . 10.—
Eikenhouten kaartenkastjes voor ruim 800 kaarten . 28.—

Levering kan geschieden door middel van Uw Boekhandel of rechtstreeks bij

Oosterbaan & Le Cointre N.V. - Goes
Giro 36000

KENT U REEDS Zangers en Speellieden
van D. W. L. MILO?

Een goed begin in 't nieuwe jaar!
ZO JUIST VERSCHIEEN
DE 6e DRUK VAN:
Geplukte Aren
BIJBELS DAGBOEK
door
Ds J. J. KNAP Czn
Omvang bijna 400
bladzijden. Gebonden
in fraaie linnen stem-
pelband.
Prijs slechts f 3.90
Een geestelijke gids voor
elke dag,
Een kostelijk geschenk.
Verkrijgbaar bij de Boek-
handel en bij de Uitgever
J. H. KOK N.V., Kampen

23e JAARGANG
Medewerke
Prof. Dr. S.
Ds H. Kno
v. Til, Phil
Alle stu
aan: Pr
Adm.-ad
INHOUD:
Synodocrati
voortgang
Kerkelijk L
ten (II); I
Jubiläum-A
Toornvliet.
zede. — U
van den hee
de werelds
thans (I).
Kerknieuws
BEZWA
en o
Als slot
als een te
jaren 194
voor Calvi
nog enkele
Het eer
Popma van
brief”, ge
friesche v
„Vrienden”
„Ik wou
ken over
ik zal all
dingen zeg
jullie wil
zwaard” t
jullie heel
Friesche
Ik wil j
Jullie za
„ambt all
in Frieland
ren leg, d
schen heb
loovigen g
Als hie
lijke ges
de synode
Er is e
geleden)
God. En
dig voor
toch ma
den ligt
kan er el
heeren va
voor o
Nu, zul
Schame
Het is
onderzoek
allerlei o
dat zij teg
dat zij hu
zij het at
werpen —
daarbij se
jullie een
1) Deze
fiet afzon
Buwalda.
Popma.